

Mira Kolar

PLODNA I RAZNOVRSA ZNANSTVENA I
STRUČNA DJELATNOST

I. ZNANSTVENI PRILOZI

Opsežna i plodnosna znanstvena djelatnost dra Pavličevića obuhvaća različita područja hrvatske povijesti XIX. i XX. st., a u sinteznim radovima i cjelokupnu hrvatsku prošlost. Ipak težište njegovih radova je na XIX. stoljeću, posebice na drugoj polovici, a prostorno gledano područje Hrvatske i Slavonije.

Objavio je sedam samostalnih knjiga, monografija i jednu sintezu, te uredio više knjiga i zbornika. Sudjelovao je kao autor pojedinih priloga u mnogim knjigama i zbornicima. Publicirao je preko stotinu znanstvenih rasprava, od kojih je znatan broj u časopisima s međunarodnom recenzijom, te 346 članaka, recenzija i prikaza.

Budući da je cjelokupna znanstvena djelatnost dra Pavličevića vrlo opširna kako tematski, tako i vremenski i prostorno, podijelit ćemo je u deset skupina. U daljnjoj kratkoj ocjeni znanstvenih radova dr. sc. Dragutina Pavličevića osvrnut ćemo se na najbitnije radove s ocjenom prema spomenutim skupinama, koje su ujedno i tematske cjeline.

1. Politička i društvena povijest

U ovoj skupini treba ponajprije navesti monografiju "Narodni pokret 1883. u Hrvatskoj" (Zagreb, 1980, str. 394), koja je zapažena i vrlo pozitivno prihvaćena u povijesnim krugovima Hrvatske i svijeta. U tu skupinu idu i originalni znanstveni radovi poput "Seljački nemiri u Varaždinskoj županiji u drugoj polovici 19. stoljeća" (*Varaždinski zbornik* 1181.-1981., Varaždin 1983), zatim "Demonstracije i zbacivanje mađarskih grbova i zastava u Novoj Gradiški 1883." (*Novogradiški zbornik*, 1, 1986), "Klasnička buna i drugi nemiri u glinskom kotaru 1883." (*Glinski zbornik*, 1987); "Pojave antisemitizma u Hrvatskoj i Slavoniji" (*Jevrejski almanah, Bilten* 15, 1990); "Seljački nemiri u vrbovečkom kraju 1867. i 1883." (*Vrbovec u prošlosti i sadašnjosti*, 1995). Posebno je vrijedan rad "Županije u Hrvatskoj i Slavoniji u prijelaznom razdoblju od 1848. do 1881. (u: *Županije u Hrvatskoj kroz stoljeća*, Zagreb 1996, 71-96). Svi ovi prilozi su izvorni znanstveni radovi koji se temelje na arhivskim izvorima i koji obogaćuju našu spoznaju tog zbivanja vrlo bogatoga i virulentnog vremena.

Uz 200-obljetnicu Francuske građanske revolucije dr. Pavličević je na međunarodnom simpoziju "Mogersdorf" održao referat "Odjeci ideja francuske revolucije u Hrvatskoj" (*Mogersdorf*, 21, Eisenstadt 1992, 207-232). Na međunarodnom simpoziju u Klagenfurtu održao je referat "Matija Majar Ziljski i Hrvati" (u: *Matija Majar Ziljski*, Klagenfurt 1995, 163-182).

Dr. Pavličević se osobito bavio razdobljem bana Ivana Mažuranića. Napisao je o tom problemu dvije rasprave, a nedavno je objavio knjigu "Izabrani politički spisi Ivana Mažuranića" (Zagreb, 1999, izd. Golden Marketinga i Narodnih novina, str. 306) s opsežnom studijom o Mažuranićevoj političkoj djelatnosti i znanstvenim bilješkama.

2. Agrarni odnosi i problemi sela

Ovoj skupini pripada monografija dra Pavličevića "Hrvatske kućne zadruge, knj. 1" (Zagreb 1989, str. 368). Ova monografija načinom obrade zadire i u etnologiju, pravo, demografiju i druge srodne povijesne discipline, i do sada je najbolji i najopširniji rad napisan o toj tematici, pa je dr. V. I. Frejdzon u Rusiji istaknuo da će to biti knjiga "dugog vijeka". Za ovu je knjigu 1991. dr. Pavličević dobio državnu nagradu za znanost "Bartol Kašić". Osim te knjige u ovu skupinu treba ubrojiti i raspravu "Gospodarske prilike civilne Hrvatske 60-ih godina XIX. st. s posebnim osvrtom na agrarnu proizvodnju" (*Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, 24, 1989., 133-146), zatim "Elaborat Mojsija Baltića o kućnim zadrugama u Hrvatskoj iz 1852." (*Arhivski vjesnik*, XXXIV., 1990, 9-30), te "O djelatnosti podružnice Gospodarskog društva u kotaru Dugo Selo sredinom XIX. st." (*Radovi ZHP*, 24, 171-180). Dr. Pavličević napisao je još nekoliko vrlo vrijednih radova o problemima sela. Rasprava "O najvažnijim agrarnim odnosima u Hrvatskoj u drugoj polovici XIX. st." (*Zbornik radova Jugoslavensko-češkoslovačke komisije historičara*, Beograd 1987., 29-47) ima sintezni karakter. Zbog donošenja brojnih podataka iz izvora vrijedan je prilog "O agrarnim odnosima u Hrvatskoj (1860.-1873.)" kao i "Hajdučija u Hrvatskoj šezdesetih godina 19. stoljeća" (*Radovi ZHP*, 20, 1987, 129-157) obogaćuju našu spoznaju o tom vremenu. Zapažen je i rad "Prilog poznavanju agrarnih odnosa u virovitičkom kotaru" (*Virovitički zbornik*, 1986, 185-194), te pregled "Agrarni odnosi u banskoj Hrvatskoj 1848.-1903." (*Naše teme*, 11, 1984, 2409-2424). Vrijedno je upozoriti da ovi radovi mogu biti dobra osnovica budućoj sintezi o agrarnim odnosima u Hrvatskoj i Slavoniji u prijelaznom razdoblju od ukidanja feudalnih odnosa 1848. do završetka zemljišnog rasterećenja u početku 20. stoljeća za koju još nemamo izradenu sintezu. Osim dva priloga, svi radovi spomenuti u ovoj skupini su izvorni znanstveni radovi, koji čine nezaobilazan prilog hrvatskoj povijesnoj znanosti o selu i seljacima.

3. Povijest gospodarske misli u Hrvatskoj

Gotovo prvijenac u našoj historiografiji i povijesti gospodarske misli je vrlo kvalitetna Pavličevićeva studija o prvom predavaču političke ekonomije na Zagrebačkom sveučilištu "Ekonomska i društveno-politička djelatnost Blaža Lorkovića" (u: *Prilozi za povijest ekonomskih misli na tlu Jugoslavije od 15. do 20. st.*, Zagreb 1984, 141-160. Ponovljeno tiskan u Spomenici Pravnog fakulteta 1776.-1996., Zagreb 1996, knj. 3, 401-424).

4. Stara hrvatska dijaspora

Dr. Pavličević se još sedamdesetih godina bavio i starom hrvatskom dijasporom iz 16., 17. i 18. stoljeća. Objavio je 1973. "Izbor iz bibliografije o gradišćanskim Hrvatima" (*Časopis za suvremenu povijest*, 1973, br. 2, 205-222), a rezultat njegovog višegodišnjeg zanimanja za ovu problematiku je monografija "Moravski Hrvati, Povijest - kultura - život." (Zagreb 1994, str. 375). Ta je knjiga predstavljena u Zagrebu, Beču i Brnu, i izložena je i na izložbama o moravskim Hrvatima u Austriji i Češkoj, te je svugdje naišla na vrlo povoljan odjek, te je postala obrascem kako bi trebalo pisati monografije o pojedinim hrvatskim etničkim skupinama u drugim zemljama. Ova monografija mu je i omogućila dobivanje samostalnog projekta o Hrvatima u okolnim zemljama s više mladih istraživača.

5. Istočno pitanje (Bosna i Hercegovina, Srbija i Crna Gora)

Istočnim pitanjem, te odnosima između Hrvatske, Bosne, Srbije i Crne Gore bavi se dr. D. Pavličević još od magistarskog rada iz 1970. koji je imao naslov "Odjek bosansko-hercegovačkog ustanka 1875.-1878. u Hrvatskoj i Slavoniji", koji je iz neznanstvenih razloga povučen 1972. iz tiska. Objavljeni su samo dijelovi knjige u *Radovima ZHP*, br. 4 u 1973. i br. 7 iz 1975. godine.

Iz ove tematske cjeline treba posebno istaknuti radove: Hrvatsko novinstvo o bokeljsko-hercegovačkom ustanku 1881.-1882. (*Akademija nauka B i H*, IXIV, 11, Sarajevo 1983, 127-142), "Mate Bastijan i Evgenij Kumičić o Bosni i Hercegovini u doba okupacije 1978." (*Pazinski memorijal*, 17, Pazin 1988, 35-49), "Mihovil Pavlinović o istočnom pitanju i Bosna i Hercegovina u doba ustanka 1875.-1878." (u: *M. Pavlinović u politici i književnosti*, ured. dr. Nikša Stančić, Zagreb 1990, 185-203), "Novinarski rat oko Bosne i Hercegovine 1875.-1878." (u: *Na ruševinama Jugoslavije*, Brugg-Zagreb 1992, 110-135); "Mate Bastijan i "Naša sloga" o istočnom pitanju" (zbornik *I. M. Ronjgov*, 2, Rijeka 1993., 101-111), "Eugen Kvaternik o istočnom pitanju (1859.-1868.)" (*Radovi ZHP*, 28, Zagreb 1995, 84-94), "Ante Starčević i istočno pitanje" (*Forum*, XXXV, knj. IXVIII, 5-6, 1996, 501-505), "Jugoistočna Europa i Balkan na granici svjetova" (*Jugoistočna Europa 1918.-1995.*, Zagreb 1996, 6-11), "Ante Starčević i istočno pitanje" (Zbornik *A. Starčević i njegovo djelo*, HAZU, Zagreb 1997, 99-120) i "Kako riješiti problem Bosne i Hercegovine?" (*Panonska ljetna knjiga*, Güttenbach, 1998, Austria, 472-478). Uvidom u radove možemo ukazati da oni omogućavaju već sada stvaranje jedne nove sinteze ovog pitanja. U tim radovima nije slijeden trend srpske historiografije koja je gotovo "prisvojila" istočno pitanje kao tobože eminentan srpski problem, već je slijedila promatranje naroda na ovim prostorima u ravnopravnom odnosu, mijenjajući time i sliku koju smo mogli dobiti iz radova Vasilja Popovića ili do sada objavljenih enciklopedijskih članaka o istočnom pitanju.

6. Vojna krajina

Dr. Pavličević je bio organizator međunarodnog znanstvenog skupa o 100. obljetnici sjedinjenja Vojne krajine s civilnom Hrvatskom 1981. u Zagrebu, te kasnije glavni urednik zbornika "Vojna krajina" (Zagreb 1984.). U tom je zborniku objavio osim uvodne studije i rad "O problemu krajiških kućnih zadruga - historiografsko kritički osvrt", što je 1989. iskoristio i u svojoj vrlo vrijednoj monografiji u kućnim zadrugama, objavivši i studiju "Krajiško zadružno zakonodavstvo 1807. - 1889." (*Radovi ZPH*, 25, 1992., 149-162).

Bunjevačkom, do sada gotovo neistraženom komponentom krajiškog pitanja u Hrvatskoj bavio se u radu "Seoba Vlaha - Krmpočana u XVII. stoljeću" (*Vojne krajine na tlu Jugoslavije*, Beograd 1989., 147-168), te "O pučanstvu Like, Krbave i Gacke s posebnim osvrtom na Bunjevce" (Zbornik *Krbavska bitka i njezine posljedice*, ur. D. Pavličević, Zagreb 1998, 203-220).

7. Povijest hrvatskih pokrajina i krajeva

Dr. Pavličević je 1961. objavio kao svoju prvu knjigu "Na vratima Požeške doline", prikazavši tu povijest Požege i Pleternice u drugoj polovici 19. st. U novije vrijeme je objavio

studiju "Kajo Adžić Pleterničanin - Prijatelj puka", koja govori o etnografskoj strani tog područja.

Zaposlen nekoliko godina na području Banovine *istraživao* je i to područje, te je objavio "Dvor i okolica u drugoj polovici 19. st." (*Dvorski zbornik*, 1991, 176-184), te "Kostajnica - vrata Hrvatske" (*Zrin - časopis za povijesnu kulturu i gospodarska pitanja Hrvatskog Pounja*, Zagreb 1993, 3-6), "Od Banovine do Banije i natrag" (*Petrinjski zbornik*, 1, Petrinja 1998, 102-105), "Petrinja u vremenu i prostoru" (*Isti*, 23-28).

Osim zavičajnih priručnika o Požeštini i sisačko-banovinskom kraju, dr. Pavličević je objavio još nekoliko zavičajnih studija. "Pregled povijesti Križa i okolice" (*KAJ*, 1984, 17-31), "Seljački nemiri u pregradskom kraju" (*KAJ*, 1985, 87-94), "Iz prošlosti Krmpota, Klenovnice i Ledenica" (*Vinodolski zbornik* 4, Crikvenica 1985, 281-309); "Iz starije prošlosti Okića" (U: *Pod Okićem*, Zagreb 1993, 103-135), te "Odjek pobjede splitskih narodnjaka 1882" (U: *Hrvatski narodni preporod u Splitu*, Split 1984, 373-392). Upravo je dovršio više radova o Moslavini koji se tiskaju u monografiji Kutina.

8. Velikosrpska ideja i granice sa Srbijom

O provođenju velikosrpskih ideja dr. Pavličević je napisao pregledni rad "Dva stoljeća velikosrpskih težnji prema Hrvatskoj" (*Društvena istraživanja*, 4-5, 1993, 247-283), dokazavši da je ova ideja nastala već u vrijeme Dositeja Obradovića a ne u vrijeme I. Garašanina (1844), odnosno V. S. Karadžića (1849). Posljedice provođenja ove ideje obradio je u radu "Progoni i likvidacije Hrvata na području Hrvatske od 1903. do 1941." (Zbornik *Jugoistočna Europa 1918. - 1995.*, Zagreb 1996, 34-48). Vrlo blizu toj temi je i rad "Masakr hrvatskih domobrana na Jelačićevu trgu. Uz 80-obljetnicu prosinačkih žrtava 1918." (*Hrvatski iseljenički zbornik*, Zagreb 1999, 132-144).

Pavličević je na temu hrvatskih granica u vremenu 1990. - 1991. održao i nekoliko predavanja na radiju i na TV, te je napisao rad "Sjeveroistočne hrvatske granice od 1946./47." (*Kolo*, 5-6, Zagreb 1991, 89-129 i u knjizi *Hrvatska - povijest sjeveroistočnog područja*, Osijek 1994, 5-61).

9. Sinteze

Dr. Pavličević je 1994. objavio "Povijest Hrvatske", prvu sintezu cjelokupne hrvatske povijesti od najstarijih vremena do 1941., a najnovije razdoblje dao je u kronološkom pregledu. Ova povijest primljena je izvanredno povoljno, te je 2000. priređeno i novo dopunjeno i doradeno izdanje, a 2002. i treće, a upravo se prevodi i na poljski i ukrajinski jezik.

Pavličević je napisao i nekoliko manjih sinteznih pregleda čitave hrvatske povijesti i za međunarodne potrebe. Na engleskom jeziku objavljena je studija "A review of the historical development of the Republic Croatia" (*GeoJournal*, vol. 38, br. 34. Dodrecht-Boston-London 1996, 381-391). Na njemačkom je studija objavljena pod nazivom "Einblick in die historische Entwicklung der Republik Kroatien" (*Pannonisches Jahrbuch* 1996, Pannonisches Institut Güttenbach, 265-280). Nešto proširena verzija tiskana je i u Slovačkoj na hrvatskom jeziku kao "Kratka povijest Republike Hrvatske" (*Historicke Študie* 38,

Slovenska akademija vied, Bratislava 1997, 181-191). Rad je objavljen i u knjizi *Od balvana do Daytona* (Zagreb 1997, 7-19).

Dr. Pavličević je napisao i kratki pregled "Hrvatske zemlje 1527-1848." i "Počeci moderne Hrvatske" u priručniku za hrvatske vojnike i časnike *Domovinski odgoj* (I, izd. 1995, II. izd. 1996).

Iz navedenog iskaza vidi se da je dr. Dragutin Pavličević prvi poslije 1990. napisao knjigu o cjelokupnoj hrvatskoj povijesti, a kvalitetan sadržaj ovih tekstova s potrebnim obrazloženjima potvrđuje njihovo objavljivanje na stranim jezicima.

10. Leksikografski prilozi

Kao urednik za povijest u Hrvatskom biografskom leksikonu dr. Pavličević je obradio više ličnosti. (U sv. 1: Josip Adamček, Ivan Nepomuk Appel, Vladimir Erasmo Babić, Koloman Bedeković Komorski, Nikola Begović, Josip Beruta. U sv. 2: Ljubo Boban. U sv. 3. Georg Čanić, Tomo Čubelić. U sv. 5: Đuro Horvatović. U Hrvatskom leksikonu sv. 2. napisao je članak "Moravski Hrvati".

Dr. Pavličević je objavio i bibliografije pojedinih povjesničara (dr. I. Očak, dr. M. Brandt, dr. A. Szabo) a napisao je i studije o povjesničarima starije generacije kao npr. nekoliko radova o J. Šidaku, T. Čubeliću, F. Hauptmannu, R. i J. Horvatu, Miroslavi Despot, te posebice o Vjekoslavu Klaiću s analizom metodologije njegova znanstvenog rada, te izborom iz bibliografije (U: V. Klaić. *Slavonske povijesne teme*, Vinkovci 1994).

11. Kronologije

U svim izdanjima "Ilustrirane povijesti Hrvata" (1971. prvo izdanje) dr. Pavličević je napisao kronologiju od 1815. do 1918. U "Hrvatskom narodnom preporodu" autor J. Šidak i dr. zajedno s I. Karamanom obradio je kronologiju hrvatske povijesti od 1750. do 1848. U "Političkoj povijesti Hrvatske" (Zagreb 1990) Josipa Horvata, dr. Pavličević je izradio kronološke tablice za razdoblje od 1830. do 1918. godine. Već godinama piše i objavljuje svake godine članke o najvažnijim obljetnicama.

II. NASTAVNA DJELATNOST

Dr. Dragutin Pavličević pokazivao je oduvijek veliko zanimanje za nastavni rad, ali mu je tek poslije 1990. bilo omogućeno redovito održavanje predavanja na visokoškolskim ustanovama. Predavao je i ranije na Pedagoškoj akademiji u Petrinji, te povremeno na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a bio je član više magistarskih i doktorskih stručnih komisija u Odsjeku za povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i u Zadru.

Od 1993. godine je predavač na Hrvatskim studijima, gdje drži kolegije: Strategija hrvatske nacionalne integracije, Hrvatske pravne i političke institucije, Hrvatska povijest 18. i 19. st. (do 1918.). Predavao je na brojnim seminarima i znanstvenim skupovima i kongresima u zemlji i u inozemstvu.

III. STRUČNA DJELATNOST

Dr. Dragutin Pavličević razvio je izuzetno bogatu i opširnu stručnu djelatnost koja se ogleda u više smjerova.

1. **Pisanje i recenziranje udžbenika i priručnika povijesti te nastavnih programa**

Napisao je više udžbenika, priručnika, povijesnih čitanke i radnih bilježnica u vremenu od 1976. do danas. Treba istaknuti posebice *Povijest 2* (s T. Čubelićem), *Povijest za VII. razred osnovne škole* (s F. Potrebicom), te *Povijest za III. razred gimnazije*. Bio je autor prvoga multimedijskog sklopa za povijest za V. razred osnovne škole.

2. **Urednički i priređivački rad**

Dr. Pavličević je bio urednik zbornika "Vojna krajina" (1984), "Maksimilijan Vrhovac, Dnevnik - Diarium" (1987) za koji je napisao i opširan prilog o biskupovu životu i radu, "Politička povijest" J. Horvata (1990), "Kninski zbornik" (s dr. S. Antoljakom i dr. T. Macanom), (1983) "Pod Okićem" (1993), "Hrvatske županije kroz stoljeća" (Zagreb 1996), "Krbavska bitka i njezine posljedice" (1997), "Izabrani politički spisi I. Mažuranića" (1999) i "Vjekoslav Klaić, Crtice iz prošlosti", Slavonski Brod 2002.

3. **Suradnja u stručnim časopisima i novinstvu**

Od 1970. Pavličević je uređivao stručni časopis za nastavnike povijesti *Nastavu povijesti*. Objavio je i brojne članke u dječjim i omladinskim časopisima n. pr. u *Smibu*, *Mოდroj lasti*, *Radosti*, od kojih je više ušlo u čitanke za osnovnu školu.

Pisao je mnogo u *Vjesniku*, *Večernjem listu*, *Hrvatskom obzoru*, *Hrvatskom slovu*, *Školskim novinama*, *Hrvatskim novinama* (Željezno u Austriji) itd.

4. **Suradnja na HRT**

Dr. Pavličević godinama surađuje sa školskim radijom i televizijom. Sudjelovao je u Filmoteci 16 u izradi povijesnih filmova. Suradivao je u emisijama: Dogodilo se na današnji dan, Radio i TV kalendar, Prošlost u sadašnjosti, Sa svrhom i razlogom. Sudjelovao je u TV emisiji o hrvatskim granicama, o Vojnoj krajini itd. G. 1990./91. govorio je o aktualnim temama, o hrvatskim velikanima i najznačajnijim događajima iz hrvatske povijesti.